

meg, ezáltal is az összetartozás érzését erősítve a közösségben.

A következtetéseket taglaló zárófejezet (*Conclusions and implications* [Következtetések], 200–220) a korábbi kutatások tágabb kontextusába helyezve értékeli a kutatás eredményeit, zárásépp pedig a kutatás gyakorlati hasznáról és a további vizsgálódások számos lehetséges irányáról olvashatunk.

A logikus felépítésű, témáját részletekbe menően és kellő elméleti megalapozottsággal körüljáró kötet mind az ELF-kutatások, mind a nyelvpolitika és nyelvi tervezés, valamint a nyelvpedagógia körében is jól hasznosítható következtetésekkel szolgál olvasói számára. Elolvasásával árnyalt képet kapunk az ELF-nyelvhasználat közép-európai kontextusban értelmezett kulturális és társadalmi jelentőségéről. Nem könnyű kiválasztani, hogy a számos figyelemre méltó kutatási eredmény és érdekes következtetés közül mit emeljen ki a könyv ismertetője. Módszertani szempontból a konverzációelemzés módszerének a gyakorlóközösség-modellre való alkalmazását érdemes megemlíteni; az ELF-kutatások nézőpontjából pedig talán az a legfigyelemreméltóbb eredmény, hogy a kötet rávilágít, mennyire elengedhetetlenül szükséges szerepet játszik az angol mint lingua franca nyelvhasználat megértésében a társas kontextus alapos megismerése. A nyelvpolitika és nyelvi tervezés szempontjából a kutatás azon jelentős észrevételét szükséges mindenképp kiemelni, miszerint a diákok közül sokan azért fordultak az Erasmus-család felé, mert nemcsak az otthoni közegükből szakadtak ki, de a helyi, magyar diákok közösségébe sem sikerült beilleszkedniük; ilyenformán egyfajta „köztes térben” találták magukat, ahol kénytelenek voltak saját közösséget kialakítani. Ezt a jelenséget mindenképp érdemes volna az Erasmus-program eredeti célkitűzéseivel összevetve megvizsgálni. Végül pedig nyelvpedagógiai szempontból fontos felismerés, hogy egyes résztvevők könnyebben boldogultak volna az Erasmus-közösségben, ha korábban az ELF-nézőpontot

előnyben részesítő angolnyelv-oktatásban részesülnek, mert ebben az esetben kevesebb gátlással kellett volna megküzdeniük saját angolnyelv-tudásukat illetően. Mivel az ELF-szemléletű nyelvtanítás a (nem elsősorban angol anyanyelvi környezetben történő) sikeres kommunikációra koncentrál, az ilyen nyelvi képzésben részesülő hallgatók előnyösebb helyzetből indultak a vizsgált nyelvi környezetben, és fókuszukat az angol nyelvi készségeik fejlesztéséről többnyelvűségük továbbfejlesztésére és egyéb célok elérésére helyezhették át.

Farkas Nóra

IRODALOM

Wenger, E. (1998): *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dagmar Gilly
– Gerti Zhao-Heissenberger (Red.)
**Österreichisches Deutsch als
Unterrichts- und Bildungssprache**
[Ausztriai német mint
oktatási nyelv]

Wien: Bundesministerium für Bildung
und Frauen – Pädagogische Hochschule
Steiermark 2014. 64 p.

Ha belepillantunk az elmúlt évek német nyelvvel és nyelvtanítással foglalkozó publikációiba, láthatjuk, egyre több szerző ismeri fel az ún. pluricentrikus, azaz több nemzeti központú megközelítés fontosságát a németnyelv-oktatásban. Az aktuális nyelvkönyvkiadást megvizsgálva azonban megállapíthatjuk, hogy a német mint idegen nyelv tankönyvek többségében ez a szempont kevésbé érvényesül (Hägi 2006), és ez az Ausztriában használatos anyanyelvi tan-

könyvekről is elmondható (de Cillia et al. 2013: 43 f.). Az *Österreichisches Deutsch als Unterrichts- und Bildungssprache* című kiadvány éppen ezt kívánja ellensúlyozni azáltal, hogy segítséget nyújt a nyelvtanároknak a pluricentrikus megközelítés integrálásához a nyelvoktatásba. Az osztrák oktatási minisztérium (Bundesministerium für Bildung und Frauen) és a Pädagogische Hochschule Steiermark kiadásában megjelent füzet az osztrák anyanyelvi nyelvoktatásban dolgozó tanárokat szólítja meg. Célja többek között az ausztriai német nyelvváltozat létjogosultságának megerősítése, valamint annak elősegítése, hogy a németországi standard nyelvváltozat mellett álló önálló nyelvváltozatként fogadják el. A füzetben lévő feladatlapok és játékok azonban a német mint idegen nyelv oktatásában is bevetethetők, így a magyarországi német-tanárok számára is érdekes és hasznos ötleteket kínálnak a német nyelv különböző nemzeti standardváltozatainak megismeréséhez.

A füzet, mely a feladatlapokon és egyéb kiegészítő anyagokon kívül a témába vágó elméleti írásokat is tartalmaz, négy fő részre tagolódik: az első részben az előszó után megismerhetjük a segédanyag koncepcióját és céljait, valamint segítséget kapunk a használatához. Ezenkívül bevezető jellegű cikket olvashatunk Gerti Zhao-Heissenbergertől, melyben a szerző kitér az ausztriai német nyelvváltozat külföldi, illetve osztrák szemszögből történő megítélésének ellentmondásaira, a német mint idegen nyelv szak fejlődésére Ausztriában, valamint a pluricentrikus megközelítés megjelenésére a nyelvvizsgarendszerekben. Amellett érvel, hogy elsősorban saját, osztrák perspektívából kell leírni az ausztriai némettel kapcsolatos nézeteket.

A második részben három publikációt olvashatunk, melyek informálnak az ausztriai német jelenlegi helyzetéről és létjogosultságáról a többi németnyelv-változat között.

Az első cikkben Jakob Ebner tesz kísérletet az ausztriai német fogalmának tisztázására. Az ausztriai német mint önálló és egyenrangú nyelvváltozat elfogad(tat)ására

irányuló törekvések a 19. század második felétől fokozatosan erősödtek. Az ausztriai német nyelvhasználatot átfogó első szótár az 1951-ben megjelent *Österreichisches Wörterbuch*, melyben a Németországban is használatos alakok mellett az Ausztriában élő (részben köznyelvi és nyelvjárási) kifejezések is megtalálhatóak. Hasonló mű az először 1969-ben a németországi Duden kiadó által kiadott *Wie sagt man in Österreich?* (Hogyan mondják Ausztriában?) című szótár, melynek aktualizált és átdolgozott kiadása ma is kapható a boltokban. A pluricentrikus megközelítés elterjedésének hatására középontba került a különböző nyelvváltozatok kutatása, melynek első komoly eredménye a *Variantenwörterbuch des Deutschen* (Német nyelvváltozat-szótár), amely a németországi, svájci és osztrák alakokat tartalmazza.

A rövid történeti bevezető után Ebner felvázolja az osztrák nyelvészek különböző nézeteit az ausztriai német helyzetével kapcsolatban. Három álláspontot különít el egymástól: a radikális felfogás szerint saját önálló osztrák nyelvről beszélhetünk. Az ezzel ellenkező álláspont vitatja az önálló osztrák nyelv létezését, és többek között azzal érvel, hogy az államhatárok nem nyelvtörténetileg alakultak ki. E két felfogás között álló harmadik nézet szerint az ausztriai német a standard német önálló nyelvváltozata.

Ebner definiálja a nemzeti és regionális nyelvváltozat fogalmát, és az ausztriai némettel kapcsolatban megállapítja, hogy az mind a standard nyelvi, mind pedig a tájnyelvi, köznyelvi és szaknyelvi alakokat átfogja. Ebner hangsúlyozza, hogy a németországi német nem fenyegeti, hanem gazdagítja az ausztriai nyelvváltozatot. A valódi „fenyegetés” szorított belülről jön: sok újságíró és humorista például szándékosan nyelvjárásban beszél, és ez a német hallgatóságban megerősítheti azt a nézetet, hogy az ausztriai német nyelvjárás, nem pedig önálló nyelvváltozat.

Rudolf de Cillia, Jutta Ranymayr és Ilona Elisabeth Fink publikációja 2012 őszétől tartó kutatásuk első részeredményeit foglalja össze.

Többek között azt vizsgálják, milyen mértékben foglalkoznak a tanulók és a tanárok a tanórákon a német nyelv változati gazdagságával és a nyelvi sokszínűséggel. A projekt első lépéseként a szerzők az alapfokú (Grundstufe), alsó középfokú (Sekundarstufe I), felső középfokú (Sekundarstufe II), valamint a főiskolai és egyetemi némettanárképzés tanterveit, illetve a leggyakrabban használt német tankönyvcsaládokat elemezték a német változati gazdagságának szemszögéből. Ezzel kapcsolatban megállapították, hogy a tantervek és tankönyvek ugyan használják például a „normának megfelelő”, „nyelvi norma”, „nyelv-helyesség” és „normaváltozás” kifejezéseket, az azonban nem derül ki, hogyan definiálják a normát. Ezenkívül jellemző, hogy a „német standard nyelvről” beszélnek, ami a német monocentrikus megközelítésére enged következtetni. A projekt második lépéseként kérdőíves felmérést végeztek, melyben 160 némettanárt (minden képzési szint és iskolatípus) és 1300 felső középfokú szinten tanuló diákot kérdeztek az ausztriai némettel kapcsolatos attitűdjükről, illetve az ausztriai német szerepéről az iskolai mindennapokban. Az így nyert adatok szerint a tanárok többsége (89,6%) azon a véleményen van, hogy létezik ausztriai standard nyelvváltozat, melyet a többség (86%) ugyanolyan helyesnek tart, mint a németországi standard nyelvváltozatot. Utóbbi tekintetében a szerzők egy későbbi ellenőrző kérdés alapján megállapítják: a tanárok bizonytalanok az ausztriai német helyességét illetően (a tanárok csupán 44%-a vélte úgy, hogy a németországi német nem helyesebb az ausztriaiánál).

Az utolsó elméleti írásban Alexander Burka megállapítja, hogy külföldön a német mint idegen nyelv oktatásában a német különböző nemzeti és regionális nyelvváltozatai közötti különbségek többnyire részét képezik az oktatásnak, míg az anyanyelvi németoktatásban ez legtöbbször hiányzik. Ezt követően a nyelvi többközpontúság fogalmát definiálja, majd az egyes nyelvváltozatok közötti lexikális eltérések hátterét taglalja. Hangsúlyozza a német nyelv különböző nemzeti változatainak

egyenrangúságát, és arra biztatja a tanárokat, tudatosítsák a tanulóknak a nyelvi és kulturális sokszínűséget.

A füzet harmadik része feladatlapokat és kiegészítő anyagokat (kép-, szó- és kvízkartyák) tartalmaz. Az összesen 27 feladatlap tartalmilag logikusan elrendezett. Mivel nem lineáris progresszióra épülnek, tetszőlegesen, külön-külön is alkalmazhatóak. Néhány feladatlap azonban szókincsét vagy a feladat típusát tekintve csak közép-, illetve felső szinttől alkalmazható az idegennyelv-oktatásban.

A feladatlapok sorát néhány országismerteti jellegű nyitja: az első Ausztria szomszédos országaival és hivatalos nyelveivel foglalkozik; a diákok az egyes országok üdvözlési formuláival ismerkedhetnek. A második feladatlap az Ausztriában beszélt nyelveket és azok státuszát taglalja, a diákok megismerkedhetnek az ausztriai német fogalmával.

A németországi, ausztriai és svájci német különbségei a negyedik feladatlaptól kerülnek a középpontba. Az ezen a feladatlapon lévő táblázatban – bár a feladat leírásában hibásan 12 szópár szerepel – 18 szópárt kell megtalálniuk a diákoknak, majd eldönteniük, melyik szó használatos Ausztriában, és melyik Németországban. A szavak az élet különböző területeihez kapcsolódnak (például bankkártya, gyufa, e-mail, hentes stb.). Egy további feladatlap egy memóriajáték kép- és szókartyáit tartalmazza, külön szókartyákon szerepel a dolgok osztrák, német és svájci megnevezése. Összesen 15 képet (és a hozzájuk tartozó 3-3 szókartyát) vághatunk ki. Ezeket a füzetlapokat keményebb papírra nyomtatták, így tartósabbak. A feladatlapok utáni *Kommentar und Lösungen* (Megjegyzések és megoldások) című részben a szerzők két javaslatot is tesznek a játék lebonyolítására.

Érdekes feladatok alapja lehet a hatodik feladatlapon (24–25) lévő fényképválogatás: autentikus nyelvi mintát kínál, az osztrák mindennapi élethez kapcsolódó fényképeket, plakátokat gyűjtöttek össze.

A hetedik feladatlap (26) a nyelvváltozatok közötti lexikális eltéréseken túl a

főbb kiejtésbeli, szóképzésbeli, nyelvtani és frazeológiai különbségekkel is megismerteti a tanulókat.

Érdekes és változatos játékot találunk a 30–32. oldalon *Wissenswertes über Sprachen* (Hasznos tudás a nyelvekről) címmel. A játék alapjául szolgáló 24 keménypapírra nyomtatott, kivágható kvízkártya egy-egy nyelvvel kapcsolatos kérdést és a válaszlehetőségeket tartalmazza. A játék lebonyolítására azonban javaslatot, útmutatást ezúttal nem kínálnak a szerzők.

A füzetben még helyet kapott egy feladatlap, mely a fontosabb fogalmakat (dialektus, standard nyelv, köznyelv, nemzeti nyelvváltozat stb.) tisztázza, valamint olyan feladatlapok is, melyek az ausztriai nyelvváltozatokat is bemutató szótárakkal ismertetik meg a tanulókat.

A németet idegen nyelvként tanuló csoportokban közép-, de inkább felsőfokú szinttől vethetők be a füzet azon feladatlapjai, melyek irodalmi szövegekből kialakított lyukas szövegeket tartalmaznak (39–40), a 41. oldalon található újságcikkhez tartozó feladatok, melynek megértéséhez a biztos nyelvtudáson és gazdag szókinccsen kívül kulturális-országismereti tudás is szükséges, valamint a 42. oldaltól kezdődő feladat, mely az új osztrák központi német érettségi vizsgához hasonló feladatmegadást kínál.

A füzet negyedik részében a feladatlapok megoldásait és a hozzájuk kapcsolódó didaktikai kommentárokat találjuk.

A brosúra nyomtatott verziója tipográfiai szempontból igényes, az A4-es méretű – így

jól fénymásolható – feladatlapok és a cikkek fekvő tájolása elsőre szokatlan, ugyanakkor a feladatlapok szempontjából ideális megoldás. A brosrát nyomtatott formában az osztrák iskolák kapták meg, a teljes anyag pedig ingyenesen letölthető PDF-formátumban (<https://www.bmbf.gv.at/schulen/unterricht/oed.pdf?4endq2>, letöltve: 2015. 03. 07.).

A füzet a német mint idegen nyelv órára jól alkalmazható: feladatlapjai és játéakai arra ösztönzik a tanulókat, hogy elgondolkodjanak a nyelvről, a tanároknak pedig kiváló ötleteket kínálnak a nyelvi sokszínűség és a német nyelv nemzeti változatai közötti alapvető különbségek megismertetésére. Bár a feladatlapok szinte kizárólag az alapvető lexikális különbségeket mutatják be, így a fontos fonetikai, grammatikai és pragmatikai különbségekre nem térnek ki, a füzet kiegészítő anyagként ajánlható a németet idegen nyelvként oktató tanárok számára.

Iványi Rudolf

IRODALOM

- De Cillia, R. – Fink, E. – Ransmayr, J. (2013): Österreichisches Deutsch als Unterrichts- und Bildungssprache an österreichischen Schulen. In: *ÖDaF-Mitteilungen 2/2013*. Horizonte. Sonderheft zur IDT.
- Hägi, S. (2006): *Nationale Varietäten im Unterricht Deutsch als Fremdsprache*. Frankfurt/M. u. a.: Lang (Duisburger Arbeiten zur Sprach- und Kulturwissenschaft 64).